

PO SPEKTAKLIO

suvaidinus komedijos premjerą

14

Teatro prieangis. Vienoj pusėj matyti laiptai: į ložes ir galerijas: vidury įėjimas į parterį ir amfiteatrą, kitoj pusėj — išėjimas. Girdėti tolimas plojimų aidas

PJESĖS AUTORIOUS* (*įleidamas*)

Aš ištrūkau kaip iš sūkuriu! Štai pagaliau jie ir šaukia, ir ploja! Visas teatras užia!.. Štai ir garbė! Dieve, kaip būtų ėmusi plakti mano širdis prieš septynerius, aštuonerius metus! Kaip aš būčiau sujudęs! Bet tai buvo seniai. Aš tada dar buvau jaunas, per daug drąsiai galvojau, kaip kiekvienas jaunuolis. Išganingoji apvaizda neleido man per anksti patirti džiugesio ir pagyrimų! Dabar... Bet metai atšaldo jausmus ir moko mus išminties. Pagaliau pradedi suprasti, kad plojimai dar nedaug reiškia ir kad publika jais už viską atsilygina: ar aktorius suvokia žmogaus sielos ir širdies paslaptis, ar šokėjas išmoksta išdarinėti kojomis vingrius judesius, ar juokdarys — publika jiems visiems vienodai ploja! Ar galva samprotauja, ar širdis jaučia, ar sielos gelmės aidai, ar kojomis kas trypia, ar rankomis stiklines varto — vi-

* Savaiame aišku, kad pjesės autorius yra idealus asmuo: jis vaizduoja komiko padėtį visuomenėje, — komiko, kuris pa juokos objektą pasirinko įvairių luomų ir tarnybų atstovų blogus darbus.

siems atsilyginama plojimais. Ne, ne plojimų aš dabar norėčiau: aš norėčiau dabar ūmai persikelti į ložes, į galerijas, į krėslus, į teatro palubę, visur norėčiau įsiskverbti, išgirsti visų nuomonę ir įspūdžius, kol jie dar švieži ir nauji, kol jų dar nepaveikė žinovų ir žurnalistų samprotavimai ir nuomonės, kol kiekvienas dar protauja laisvai. Man tai reikalinga: aš esu komikas. Apie visus kitus veikalus ir jų rūšis gali spręsti tik nedaugelis, o apie komiko veikalus gali spręsti visi; kiekvienas žiūrovas jau turi į juos teisių, bet kurio luomo žmogus jau tampa jų teisėju. O, kaip aš norėčiau, kad kiekvienas nurodytų man trūkumus ir ydas! Tegu, pagaliau, pasijuokia iš manęs, tegu jų lūpas valdo blogi norai, šališkumas, pasipiktinimas, neapykanta — viskas, ko norite, bet tegu pasklinda tos kalbos. Be priežasties niekas nė žodžio neištaria, ir visur gali įsižiebtį tiesos kibirkštis. Tasai, kuris ryžosi parodyti kitiems juokinguosius bruožus, tas turi protingai įvertinti silpnas ir juokingas savo paties būdo savybes. Pabandysiu, pasiliksiu čia prieangyj, kol jie visi išsiskirstys. Negalimas daiktas, kad niekas nekalbėtų apie naują pjėsę: žmogus, pirmųjų įspūdžių veikiamas, visada gyvas, ir skuba tais įspūdžiais pasidalyti su kitais.

Pasitraukia į šalį. Pasirodo keletas padoriai apsirengusių žmonių; vienas, kreipdamasis į kitą, ima kalbėti:

„Dabar geriau išėikime: vaidins nereikšmingą vodevilį.“

Abu išeina

Du comme il faut, gana stambūs, leidžiasi laiptais

PIRMASIS COMME IL FAUT

Gera, jeigu policija ne per toli nuvarė mano karietą. Kuo vardu šita jaunutė aktorė, nežinai?

ANTRASIS COMME IL FAUT

Ne; o ji nieko sau.

PIRMASIS COMME IL FAUT

Taip, nieko sau; bet vis dėlto kažko trūksta. Beje, rekomenduojų: naujas restoranas: vakar ten patiekė šviežių žalių žirnelių (*bučiuoja pirštų galus*) — skanumėlis!

Abu išeina

Bėga karininkas, kitas sulaiko jį už rankos

KITAS KARININKAS

Pasilikime.

PIRMASIS KARININKAS

Ne, brolau, į vodevilį ir su pyragu nepriviliosi. Žinau šitas pjeses, kurias pateikia lyg užkandį: vietoj aktorių — lekajai, o moterys — visos išsigimėlės. (*Iš-eina.*)

DRAUGIJOS ŽMOGUS, GANA PUOŠNIAI APSIRENGĘS (*lipdamas laiptais*)

Niekšas siuvėjas, tokias ankštas kelnes pasiuvo, visą laiką buvo labai nepatogu sėdėti. Užtat aš dar vilkinsiu ir porą metelių nemokėsiu skolos. (*Iš-eina.*)

TAIP PAT DRAUGIJOS ŽMOGUS, STORESNIS (*gyvai kalba kitam*)

Niekuomet, niekuomet, tikėk man, jis nesisės lošti su tavimi. Mažiau kaip po pusantro šimto roberis jis nelošia. Aš tai gerai žinau, nes mano svainis, Pafnutjevas, kasdien lošia su juo.

PJESĖS AUTORIUS (*sau vienas*)

Ir vis dar niekas nė žodžio apie komediją.

VIDUTINIO AMŽIAUS VALDININKAS (*išeina išskėtęs rankas*)

Tai tiesiog velniai žino kas!.. Šitoks!.. šitoks!.. Tai į nieką nepanašu. (*Išėjo.*)

PONAS, KURIAM LITERATŪROS DALYKAI NELABAI RŪPI
(*kreipdamasis į kitą*)

Bet tai, rodos, yra vertimas?

KITAS

Ne, koks ten vertimas! Veiksmas vyksta Rusijoje, mūsų papročiai ir net mūsų valdininkai.

PONAS, KURIAM LITERATŪROS DALYKAI NELABAI RŪPI
Bet aš atsimenu, kad kažkas yra buvę prancūzų kalba, nors ir ne visai panašu.

Abu išeina

VIENAS IŠ DVIEJŲ ŽIŪROVŲ (*taip pat išeinančių*)

Dabar dar nieko negalima žinoti. Palauk, ką pasakys laikraščiuose, tada ir sužinosi.

DVI BEKEŠOS (*viena kitai*)

Na, kaip jūs? Aš norėčiau sužinoti jūsų nuomonę dėl komedijos.

KITA BEKEŠA (*reikšmingai judindama lūpas*)

Taip, žinoma, negalima sakyti, kad nebūtų, taip sakant... savotiško... Na, žinoma, kas gi gali ginčyti, kad, vėl gi, nebūtų ir... ką gi, taip sakant... nors, antra vertus... (*Teigiamai sučiaupia lūpas.*)
Taip, taip!

Abi išeina

AUTORIUS (*sau vienas*)

Na, šitie kol kas dar nedaug pasakė. Vis dėlto be šnekų neapsieis: matau, ten priešaky kažkas karščiuojasi ir mosikuoja rankomis.

VIENAS

Aš dar niekuomet taip nesijuokiau.

KITAS

Nenuostabu: komedija puiki.

PIRMASIS

Na, ne, dar pažiūrėsime, ką pasakys žurnaluose: reikia atiduoti kritikos teismui... Žiūrėk, žiūrėk! (*Niukteri jam į alkūnę.*)

ANTRASIS

Kas?

PIRMASIS (*rodydamas pirštu į vieną iš dviejų, besileidžiančių laiptais*)

Literatas!

ANTRASIS (*skubiai*)

Kuris?

PIRMASIS

Štai šitas. Šš! paklauskime, ką kalbės.

ANTRASIS

O kitas kas su juo?

PIRMASIS

Nežinau; nežinau, koks žmogus.

Abu karininkai pasitraukia į šalį ir užleidžia jiems vietą

NEŽINIA KOKS ŽMOGUS

Aš negaliu spręsti dėl literatūrinės vertės; bet man atrodo, kad yra sąmojingų pastabų. Sąmojinga, sąmojinga.

LITERATAS

Ką jūs, kas gi ten sąmojinga? Kokie menki žmonės

parodyti, koks gi tonas? Juokas labai sekus; tiesiog nepadorus!

NEŽINIA KOKS ŽMOGUS

A, tai kitas reikalas. Aš gi sakau: dėl literatūrinės vertės aš negaliu spręsti; aš tik pastebėjau, kad pjesė juokinga ir teikia pasitenkinimo.

LITERATAS

Ir ne juokinga. Iš tiesų, kas gi čia juokinga ir kas gali teikti pasitenkinimo? Siužetas labai neįtikimas. Visur prieštaravimai; nei užuomazgos, nei veiksmo, nei logikos.

NEŽINIA KOKS ŽMOGUS

Na, aš prieš tai nieko ir nesakau. Literatūriniu požiūriu — taip, literatūriniu požiūriu ji nėra juokinga; bet, taip sakant, iš šalies žiūrint, vis dėlto yra...

LITERATAS

Tai kas gi yra? Atleiskite, net ir šito nėra! Na, kokia gi ten šnekamoji kalba? Kas gi taip kalba aukštesnėj visuomenėj? Na, sakykite pats, ar mes abu šitaip kalbamės?

NEŽINIA KOKS ŽMOGUS

Tai tiesa: jūs tai labai akylai pastebėjote. Kaip sykis, aš pats apie tai galvojau: kalbai trūksta taurumo. Atrodo, tarytum visi veikėjai negali paslėpti savo žemos prigimtys — tai tiesa.

LITERATAS

Na, o jūs dar giriatel

NEŽINIA KOKS ŽMOGUS

Kas gi giria? aš negiriu. Aš pats dabar matau, kad pjesė — niekai. Bet juk staiga negalima šito sužinoti, aš negaliu spręsti literatūriniu požiūriu.

Abu išeina

DAR LITERATAS (*išeina, lydimas klausytojų, kuriems sako, mosikuodamas rankomis*)

Tikėkite man, aš nusimanau šitame reikale: šlykšti pjesė, nešvari, nešvari pjesė! Nė vieno tikro asmens nėra, tik karikatūros! Natūroje šito nėra: tikėkite man, nėra, aš geriau tai žinau: aš pats literatas. Sak: gyvumas, pastabumas... bet visa tai nesąmonė, tai vis bičiuliai, bičiuliai giria, tik bičiuliai! Aš jau esu girdėjęs, kad jį beveik Fonvizinu vadina, o pjesė tiesiog neverta, kad ją vadintume komedija. Farsas, farsas, dargi labiausiai nevykęs farsas. Pati tuščiau sia Kocebu komedijėlė, palyginus su ja, — Monblanas prieš Pulkovo kalną. Aš jiems visiems tai įrodysiu, matematiškai įrodysiu, kaip dukart du. Tiesiog, draugai ir bičiuliai išgyrė jį be saiko, todėl dabar jis, tur būt, mano esąs beveik pats Šekspyras. Mūsųose visada bičiuliai mėgsta per daug išgirti. Štai, pavyzdžiui, Puškinas. Kodėl dabar visa Rusija kalba apie jį? Vis bičiuliai: šaukė, šaukė, o po to, jais sekdamas, ir visa Rusija ėmė šaukti. (*Išeina drauge su klausytojais.*)

Abu karininkai pasistumia į priekį ir užima jų vietą

PIRMASIS

Tai teisybė, tikra teisybė: iš tikrųjų, farsas; aš taip ir anksčiau kalbėjau, kvailas, bičiulių remiamas farsas. Prisipažįstu, į daugelį vietų buvo net koku žiūrėti.

ANTRASIS

Bet juk tu sakei, kad dar niekuomet taip nesi juokėsi.

PIRMASIS

O čia vėl visai kitas reikalas. Tu nesupranti, tau rei-

kia išaiškinti. Kas gi šita pjesė? Visų pirma, jokios užuomazgos, veiksmo taip pat nėra, logikos visiškai nėra; vis neįtikimi dalykai ir, be to, karikatūros.

Du kiti karininkai užpakaly

VIENAS (*kitam*)

Kas čia taip samprotauja? Rodos, iš mūsiškių tarpo?

• KITAS (*iš šono dirstelėjęs į veidą kalbančiajam, numojo ranka*)

PIRMASIS

Ką? kvailas?

ANTRASIS

Ne, negalima sakyti, taip. Jis turi galvą, bet dabar tik ką išėjo žurnalas, o knyga pavėlavo išeiti — ir galvoje nieko. Na, eikime, tačiau. (*Išėina.*)

Du meno mėgėjai

PIRMASIS

Aš nesu toks, kad tik svaidyčiausi žodžiais: nešvari, biauři, blogo tono ir panašiai. Tai yra beveik įrodytas dalykas, kad panašūs žodžiai pasigirsta iš lūpų tokių žmonių, kurie patys yra abejotino tono, samprotauja apie svetaines, bet kurių toliau prieškambario niekas neleidžia. Bet aš kalbu ne apie juos. Aš kalbu apie tai, kad pjesėje, iš tikrųjų, nėra užuomazgos.

ANTRASIS

Taip, jeigu žiūrėsime į užuomazgą ta prasme, kaip kad paprastai į ją žiūrima, tai yra meilės intrygos prasme, tai jos tikrai nėra. Bet, rodosi, jau laikas liautis ligi šiol rėmusis šita nuolatine užuomazga. Reikia tik gerai apsižvalgyti aplinkui. Viskas pasau-

lyje seniai pasikeitė. Dabar stipriau užmezga dramą pastangos gauti gerą vietą, pasireikšti, žūt būt, nustelbti kitą, atkeršyti už panieką ar pašaipą. Argi dabar ne daugiau elektros turi laipsnis, piniginis kapitalas, pelningos vedybos, negu meilė?

PIRMASIS

Visa tai gerai; bet ir šia prasme aš vis dėlto pjesėje nematau užuomazgos.

ANTRASIS

Aš dabar negaliu teigti, ar yra pjesėje užuomazga, ar ne. Tiek tepasakysiu, kad, apleičiamai, dabar ieškoma dalinės užuomazgos, ir niekas nenori matyti bendrosios. Žmonės naiviai priprato prie šių nuolatinų meilužių, kurių neapvesdinus, pjesė niekaip negali baigtis. Žinoma, tai yra užuomazga, bet kokia užuomazga? — lyg mazgelis skarelės kampe. Ne, komedija turi užsimegzti savaime, visa savo mase, į vieną bendrą didelį mazgą. Užuomazga turi apimti visus asmenis, o ne vieną ar du, — paliesti tai, kas daugiau ar mažiau jaudina visus veikėjus. Čia kiekvienas yra herojus; pjesės srovė ir eiga sukrečia visą mašiną; neturi pasilikti nė vieno surūdijusio rato, nė vieno, kuris neišsijungtų į darbą.

PIRMASIS

Bet negi visi gali būti herojai; vienas ar du turi valdyti kitus.

ANTRASIS

Visai ne valdyti, o gal tik pirmauti. Ir mašinoje vieni ratai aiškiau ir smarkiau sukasi, juos tik galima vadinti svarbiausiais; bet pjesę valdo idėja, mintis: be jos nėra vieningumo. O užmegzti galima viską: patį siaubą, laukimo baimę, neišvengiamo įstatymo grėsmę...

FIRMASIS

Bet tai jau reiškia teikti komedijai kažkokios visuotinės reikšmės.

ANTRASIS

Bet argi tai nėra jos tiesioginė ir tikroji reikšmė? Jau pačioj pradžioj komedija buvo visos visuomenės, visos tautos kūrinys. Bent jau tokią ją parodė patsai jos tėvas, Aristofanas. Jau po to ji įlindo į dalinės užuomazgos plyšį, viską ėmė grįsti meile, jos užuomazga visada būtinai ta pati. Už tat kokia silpna šita užuomazga, net geriausių komikų veikaluose! Kokie menki šitie teatriniai meilužiai ir jų popierinė meilė!

TREČIASIS (*prieina ir lengvai suduoda jam per petį*)

Tu neteisus: meilė, kaip ir kiekvienas kitas jausmas, taip pat gali įeiti į komediją.

ANTRASIS

Aš ir nesakau, kad ji negali įeiti. Bet ir meilė, ir visi kiti jausmai, daug kilnesni, tik tada darys taukaus įspūdžio, jeigu į juos bus tinkamai įsigilinta. Jeigu imsiesi jų, neišvengiamai teks paaukoti visa kita. Visa tai, kas, būtent, sudaro komedijos esmę, tada jau nublanks, ir komedija būtinai neteks savo visuomeninės reikšmės.

TREČIASIS

Vadinasi, komedijos objektą būtinai turi sudaryti žemesni gyvenimo reiškiniai? Komedija, tokiu būdu, tampa žemesne kūrybos rūšimi.

ANTRASIS

Tam, kuris žiūrės žodžių, o nesigilins į prasmę — taip. Bet argi teigiama ir neigiama negali tarnauti tam pačiam tikslui? Argi komedija ir tragedija negali reikšti tą pačią kilnią mintį? Argi visi, net pa-

tys smulkiausi žemi ir negarbingi žmogaus sielos vingiai jau tuo pačiu nevaizduoja garbingo žmogaus? Ar gi visos šitos gausios niekšybės, nukrypimai nuo įstatymų ir teisingumo neduoda aiškiai suprasti, ko reikalauja iš mūsų įstatymai, pareigos ir teisingumo jausmas? Įgudusio gydytojo rankose ir šaltas, ir karštas vanduo vienodai sėkmingai gydo nuo tų pačių ligų: talentui viskas yra tinkamas grožio įrankis, jeigu tik jis, siekdamas grožio, vadovaujasi kilnia mintimi.

KETVIRTASIS (*prieidamas*)

Kas gali tarnauti grožiui, ir apie ką jūs čia kalbate?

PIRMASIS

Mes ginčijamės dėl komedijos. Mes visi kalbame apie komediją aplamai, bet niekas dar nieko nepasakė apie naująją komediją. Ką jūs pasakysite?

KETVIRTASIS

O aš štai ką pasakysiu: talento yra, ir pastabumo yra, daug kas juokinga, tikra, paimta iš natūros; bet aplamai imant visą pjesę, — kažko trūksta. Kažkaip nematyti nei užuomazgos, nei atomazgos. Keista, kad mūsų komikai negali apsieiti be vyriausybės. Be jos mūsųose neatsimezga nė viena komedija.

TREČIASIS

Tai tiesa. Beje, antra vertus, tai labai natūralu. Visi mes priklausome vyriausybei, beveik visi tarnaujame: visi mūsų interesai daugiau mažiau susieti su vyriausybe. Taigi nenuostabu, kad visa tai atsiliepia mūsų rašytojų kūrinuose.

KETVIRTASIS

Taip. Na, tegu sau iš bus aiškus tas ryšys; bet juokinga yra tai, kad pjesė niekaip negali baigtis be vy-

riausybės. Ji būtinai turi atsirasti, lyg neišvengiamas likimas antikinėj tragedijoje.

ANTRASIS

Na, matote: vadinasi, tai yra kažkas, be ko negali apsieiti mūsų komikai. Vadinasi, tai yra kažkas itin būdinga mūsų komedijai. Mūsų krūtinėse slypi kažkoks slaptingas tikėjimas vyriausybe. Ką gi? čia nėra nieko blogo: duok dieve, kad vyriausybė visada ir visur justų savo pašaukimą — būti apvaizdos atstove šioje žemėje ir kad mes tikėtume ją, kaip senovės žmonės tikėjo likimą, kuris baudė už nusikaltimus.

PENKTASIS

Sveiki, ponai! Aš vieną žodį ir tegirdžiu: „vyriausybė“. Komedija sukelia triukšmą ir šnekas...

ANTRASIS

Geriau pakalbėkime apie šitą triukšmą ir šnekas pas mane, negu čia, teatro prieangyje. (*Išeina.*)

Keletas rimtų ir padoriai apsirengusių žmonių pasirodo vienas paskui kitą

NR. 1

Taip, taip, aš matau: tai tiesa, taip yra mūsųose, o kai kur atsitinka ir blogiau; bet kam, kuriam tikslui tai vaizduoti? — štai klausimas! Kam šitie vaidinimai? Kiek naudos iš jų? — štai ką man paaiškinkite! Kam man reikia žinoti, kad kažkur esama sukčių? Aš tiesiog... aš nesuprantu, kam reikia tokius dalykus vaidinti.

NR. 2

Ne, čia ne ydos išjuoktos; tai biaurus pasityčiojimas iš Rusijos — štai kas. Tai reiškia blogai parodyti pa-

čią vyriausybę, nes rodyti blogus valdininkus ir įvairių luomų blogus darbus reiškia rodyti pačią vyriausybę. Tiesiog net nereikia leisti tokių scenos veikalo. (Išėina.)

Ieina Ponas A ir Ponas B, nemenkų laipsnių žmonės

PONAS A

Aš ne apie tai kalbu; priešingai, blogus darbus reikia parodyti; reikia, kad mes matytume savo nusizengimus; ir aš visai nesutinku su daugelio per daug įsikarščiausių patriotų nuomone; tik man atrodo, ar čia jau ne per daug liūdnų reiškinių...

PONAS B

Aš labai norėčiau, kad jūs išgirstute nuomonę vieno labai kukliai apsirengusio žmogaus, kuris sėdėjo šalia manęs krėse... A, štai jis pats!

PONAS A

Kas?

PONAS B

Kaip tik labai kukliai apsirengęs žmogus. (Kreipdamasis į jį.) Mes nebaigėme kalbos, kurios pradžia man buvo tokia įdomi.

LABAI KUKLIAI APSIRENGĘS ŽMOGUS

O man, prisipažįstu, labai malonu tęsti pokalbį. Tik ką aš girdėjau nuomonę, būtent: kad visa tai netiesa, kad tai yra šaipymasis iš vyriausybės, iš mūsų papročių ir kad šito dalyko nereikia leisti vaidinti. Tai privertė mane prisiminti ir apžvelgti visą pjesę, ir, prisipažįstu, komedijos idėja pasirodė man dabar dar reikšmingesnė. Joje, kaip man atrodo, stipriausiai ir giliausiai išjuoktas veidmainiavimas, padori kaukė, po kuria slepiasi niekšybė ir šunybė, niekšas, vaidinąs

tauramintį žmogų. Prisipažįstu, džiaugiuosi, matydamas, kokie juokingi pasidaro kilnūs žodžiai niekšo lūpose, ir kokia juokinga tapo visiems, pradedant parteriu ir baigiant palubiu, jo užsidėtoji kaukė. Ir po to dar esama žmonių, kalbančių, kad šitokių dalykų nereikia rodyti scenoje! Aš girdėjau vieną pastabą, kurią, kaip man atrodė, padarė, beje, gana padorus žmogus: „O ką pasakys liaudis, kai pamatys, kad mūsųose pasitaiko tiek blogų darbų?“

PONAS A

Prisipažįstu, jūs atleiskite man, bet man pačiam neužiomis kilo toks klausimas: o ką pasakys mūsų liaudis, žiūrėdama į visa tai?

LABAI KUKLIAI APSIRENGĘS ŽMOGUS

Ką pasakys liaudis?

Pasitraukia į šalį; praeina du žmonės, apsvilkę rudinėmis

MĖLYNOJI RUDINĖ PILKAJAI

Taigi, žvitrūs buvo vaivados, o visi išblyško, kai teko atsiskaityti prieš carą!

Abu išeina

LABAI KUKLIAI APSIRENGĘS ŽMOGUS

Štai ką pasakys liaudis, ar jūs girdėjote?

PONAS A

Ką?

LABAI KUKLIAI APSIRENGĘS ŽMOGUS

Pasakys: „Taigi, žvitrūs buvo vaivados, o visi išblyško, kai teko atsiskaityti prieš carą!“ Ar jūs girdite, kaip natūraliai ir teisingai jaučia žmogus? Kaip viską mato pati paprasčiausia akis, jeigu jos neaptemdė teorijos ir mintys, pripešiotos iš knygu, o semiasi jų

iš pačios žmogiškos prigimties! Argi ne aišku, kad po tokio vaidinimo liaudis daugiau ima tikėti vyresnybei? Tik tam vienam tikslui reikalingi tokie vaidinimai. Tegu ji skiria vyriausybę nuo blogų vyriausybės valios vykdytojų. Tegu ji mato, kad blogybių kaltininkė yra ne vyriausybė, bet kaltininkai yra tie, kurie nesupranta, ko reikalauja vyriausybė, kurie nenori atsakyti prieš ją. Tegu ji mato, kad vyriausybė yra tauri, kad jos budri akis lygiai visus stebi, kad anksčiau ar vėliau užklups ji tuos, kurie nusikalto įstatymui, garbei ir šventai žmogaus pareigai, kad turės išblykšti prieš ją visi, kurių sąžinė negryna. Taip, reikia, kad liaudis pamatytų tokius scenos veikalus; tikėkite, kad jeigu jai ir teks ant savo kailio patirti priespaudą ir neteisingumą, ji išeis po tokio vaidinimo paguosta, tvirtai tikėdama, kad aukštesnysis įstatymas yra budrus. Man dar patinka toks pastebėjimas: „liaudis bus blogos nuomonės apie savo viršininkus“. Taigi jie vaizduojasi, kad liaudis tik čia, pirmą kartą, teatre, pamatys savo viršininkus; kad jeigu namie koks sukčius seniūnas suspaus ją saujoje, tai šito ji visai nepastebės, o štai kai ateis į teatrą, tai ir pastebės. Jie, iš tiesų, mano, kad mūsų liaudis kvaila, kaip kelmas, — tokia jau kvaila, jog neįstengia atskirti, kuris pyragas su mėsa ir kuris su koše. Ne, dabar, man atrodo, netgi gerai, kad scenoj neparodytas garbingas žmogus. Žmogus yra savimyla: parodyk jam daugybę blogų savybių ir vieną gerą — ir jis jau išdidus išeis iš teatro. Ne, gerai, kad pavaizduotos tik išimtys ir ydos, kurios taip bado akis, jog niekas nenori būti jų tautiečiais, gėdisi net prisipažinti, kad tai gali būti.

PONAS A

Bet argi, pagaliau, yra lygiai šitokių žmonių?

LABAI KUKLIAI APSIRENGĘS ŽMOGUS

Leiskite man atsakyti jums į tai štai ką: aš nežinau, kodėl kiekvieną kartą man darosi liūdna, kai aš girdžiu panašų klausimą. Aš galiu kalbėtis su jumis atvirai: jūsų veido bruožuose aš matau kažką, kas verčia mane būti atvirą. Žmogus visų pirmą klausia: „Argi yra tokių žmonių?“ Bet kas gi yra girdėjęs, kad žmogus šitaip paklaustų: „Argi man pačiam yra svetimos šitos ydos?“ Niekuomet, niekuomet! Bet štai kas, — aš kalbėsiu su jumis nuoširdžiai ir atvirai, — aš turiu gerą širdį, daug meilės jausmo mano krūtinėje, bet kad jūs žinotumėt, kokių sielos pastangų ir sukrėtimų man reikia, kad neįgyčiau daugelio ydingų polinkių, kurių įgyji nejučiomis begyvendamas su žmonėmis! Ir kaip aš galiu pasakyti dabar, kad šią akimirką aš neturiu tų pačių polinkių, iš kurių tik ką, prieš kokią dešimtį minučių, visi pasijuokė ir iš kurių aš pats pasijuokiau?

PONAS A (*kiek patylėjęs*)

Prisipažįstu, dėl jūsų žodžių tenka susimąstyti. Ir kai aš atsimenu, kai įsivaizduoju, kokią išdidumą įskiepijo mums mūsų europinis auklėjimas, kaip, aplamai imant, paslėpė mus nuo mūsų pačių, kaip išdidžiai, su kokia panieka žiūrime mes į tuos, kurie nėra, kaip mes, taip iš viršaus nušlifuoti, kai atsimenu, kad kiekvienas mūsų laiko save beveik šventuoju, o apie ydas nuolatos kalba tik trečiuoju asmeniu, — tai, prisipažįstu, nejučiomis darosi sielai liūdna... Bet atleiskite mano nekuklumą, — dėl to, beje, jūs patys esate kalti, — leiskite sužinoti: su kuo turiu malonumo kalbėtis?

LABAI KUKLIAI APSIRENGĘS ŽMOGUS

Aš esu nei daugiau, nei mažiau kaip vienas iš tų val-

dininkų, kurių pareigose buvo pavaizduoti komedijos veikėjai, ir tik užvakar atvykau iš savo miestelio.

PONAS B

Nebūčiau taip manęs. Ir argi jums po to neatrodo, kad gyventi ir tarnauti su tokiais žmonėmis skaudu?

LABAI KUKLIAI APSIRENGĘS ŽMOGUS

Skaudu? Ogi štai ką aš jums į tai atsakysiu: prisipažįstu, aš dažnai netekdavau kantrybės. Mūsų miestelyje ne visi valdininkai sąžiningi; dažnai tenka ant sienos lipti, jeigu nori atlikti kokį gerą darbą. Jau keletą kartų aš buvau bemetas tarnybą; bet dabar, kaip tik po šito vaidinimo, aš jaučiuosi lyg jaunesnis ir drauge gavęs naujų jėgų tęsti savo tarnybą. Mane guodžia jau viena mintis, kad niekšybė mūsųose neliks nuslėpta ir niekas jos neskatin, kad ten, visų taurių žmonių akivaizdoje, ji žiauriai išjuokta, kad yra plunksna, kuri visada, nedelsdama, iškels aikštėn mūsų žemesnius polinkius, nors tai ir neglosto mūsų tautinės savimeilės, ir kad yra tauri vyriausybė, kuri leis visa tai pasakyti, kam reikia, į akis; ir tik vienas šis dalykas skatina mane tęsti savo naudingą tarnybą.

PONAS A

Leiskite jums pasiūlyti vieną dalyką. Aš užimu gana žymią vietą valstybės tarnyboje. Man reikalingi tikrai taurūs ir sąžiningi padėjėjai. Aš jums siūlau vietą, kur jums galima bus plačiau pasireikšti, kuri duos jums žymiai daugiau pelno ir kur jūs būsite labiau pastebimas.

LABAI KUKLIAI APSIRENGĘS ŽMOGUS

Leiskite man visa siela ir visa širdžia padėkoti jums už tokį pasiūlymą ir drauge leiskite nuo jo atsisakyti. Jeigu aš jaučiu, kad savo vietoje esu naudingas, tai

ar tauru būtų iš mano pusės ją mesti? Ir kaip aš galiu ją palikti, nebūdamas tvirtai įsitikinęs, kad po manęs neatsisės ten koks nors šaunus vyras, kuris ims ką nors spausti. O jeigu šitas jūsų pasiūlymas yra tam tikras atpildas, tai leiskite štai ką jums pasakyti: aš, kaip ir kiti, plovau pjesės autoriui, bet nenorėjau jo iššaukti. Koks čia jam atpildas? Patiko pjesė — girk ją, o jis — jis tik atliko savo pareigą. Pas mus, iš tikrųjų, jau net šitokie dalykai vyksta: ne tik tai kokio nors žygio proga, bet šiaip sau, jeigu tik kas nors nepribiaurios niekam gyvenime ir tarnyboje, tai jau laiko save dievai žino koku dorovingu žmogumi, ne juokais pyksta, jeigu jo nepastebi ir neapdovanoja. „Būkite malonūs,“ sako, „aš visą amžių padoriai gyvenau, beveik visiškai nedariau niekšybių, — tai kodėl gi neduoda man nei laipsnio, nei ordino?“ Ne, mano manymu, jeigu jau kas negali būti taurus nepaskatintas iš šalies, — aš netikiu jo taurumu; varinio skatiko nevertas jo smulkus taurumas.

PONAS A

Bent jau leiskite man palaikyti su jumis pažintį. Atleiskite mano įkyrumą: patys matote, kad jis yra mano tikras pagarbos padarinys. Duokite man savo adresą.

LABAI KUKLIAI APSIRENGĘS ŽMOGUS

Štai jums mano adresas; būkite tikras, kad aš neleisiu jums juo pasinaudoti ir rytoj poryčiais atvyksiu pas jus. Atleiskite man, aš nesu auklėtas aukštesnėj visuomenėj ir nemoku kalbėti... Bėt, patyręs tiek kilnaus dėmesio iš valstybės vyro, tiek gėrio meilės... duok dieve, kad kiekvienas valdovas būtų apsuptas tokių žmonių! (*Greit išeina.*)

• PONAS A (*vartydamas rankose kortelę*)

Aš žiūriu į šitą kortelę ir į šitą man nežinomą pavardę, ir kažkaip malonu darosi mano širdžiai. Pirmykštė liūdna nuotaika savaime išsisklaidė. Tegu apsaugo dievas tave, Rusija, kurią mes taip maža pažįstame! Nuošaliai, užmirštame tavo užkampyje, slypi panašus perlas ir, tur būt, jis nėra vienintelis. Jie, kaip aukso rūdos kibirkštys, išbarstyti tarp grubių ir tamsių jos granito rūšių. Šitoks reiškiny sūkelią paguodos jausmą, ir po to, kai aš sutikau šitą valdininką, nušvito mano siela taip, kaip kad nušvito jo paties siela, kai buvo baigta vaidinti komedija. Lik sveikas! Dėkoju už pažintį. (*Išėina.*)

PONAS V (*prieidamas prie pono B*)

Kas čia buvo su jumis? Rodos, jis ministras, a?

PONAS P (*prieidamas iš kitos pusės*)

Klausyk, brolyti, na, kas gi čia, kaip gi šitaip, iš tikrųjų? ..

PONAS B

Kas?

PONAS P

Kam gi tokie dalykai rodyti?

PONAS B

Kodėl gi ne?

PONAS P

Na, spręsk pats: na, kas gi, iš tiesų? Vis ydos ir ydos; na, koks gi čia pavyzdys žiūrovams?

PONAS B

O kas gi giria ydas? Juk jos parodytos tam, kad iš jų pasijuoktume.

PONAS P

Na, vis dėlto, brolau, kalbėk, kaip nori: pagarba...
juk šitaip neteksime pagarbos valdininkams ir parei-
goms.

PONAS B

Pagarbos jausmo valdininkams ir pareigoms nesu-
mažės: pagarbos neteksime tikrai tiems, kurie blogai
eina savo pareigas.

PONAS V

Bet leiskite, pagaliau, pastebėti: visa tai tam tikra
prasme yra jau ižeidimas, kuris daugiau ar mažiau
palies visus.

PONAS P

Žinoma. Aš pats tai norėjau jam pastebėti. Tai yra
tikrai ižeidimas, kuris visus palies. Dabar, pavyz-
džiui, pavaizduos kokį tituliarinį patarėją, o vėliau...
ė... ko gera, pavaizduos... ir tikrąjį valstybės pa-
tarėją.

PONAS B

Na, ir kas? Tik asmuo turi būti neliečiamas; o jeigu
aš pats sugalvočiau asmenį ir suteikčiau jam šiokių to-
kių ydų, kurių pasitaiko mūsų tarpe, ir daviau jam
laipsnį, koks man į galvą atėjo, kad ir tikrojo vals-
tybės patarėjo, ir pasakiau, kad šitas tikrasis valsty-
bės patarėjas ne toks, kokio mums reikia, — tai kas
gi čia tokio? Argi neatsiranda žioplų ir tikrųjų val-
stybės patarėjų tarpe?

PONAS P

Na, brolau, tai jau per daug. Kaip gi gali būti žiop-
lys tikrasis valstybės patarėjas? Na, sakysime, dar ti-
tuliarinis... Ne, tu per daug.

PONAS V

Užuot rodžius, kas yra bloga, kodėl gi neparodyti, kas gera ir sektina?

PONAS B

Kodėl? Keistas klausimas: „kodėl?“ Galima labai dažnai paklausti: „kodėl?“. Kodėl vienas tėvas, norėdamas, kad jo sūnus liautųsi netvarkingai gyvenęs, neeikvojo žodžių ir pamokymų, bet atvedė jį į ligoninę, kur iškilo prieš jo akis baisūs netvarkingo gyvenimo padariniai? Kam jis taip pasielgė?

PONAS V

Bet leiskite jums pastebėti: tai jau yra tam tikra prasmė mūsų visuomeninės žaizdos, kurias reikia slėpti, o ne rodyti.

PONAS P

Tai tiesa. Su tuo aš visai sutinku. Mūsų ydas reikia slėpti, o ne rodyti.

PONAS B

Jeigu šitaip būtų kas kitas pasakęs, o ne jūs, tarčiau, kad jį tam paskatino veidmainystė, o ne tikra tėvynės meilė. Jūsų manymu, reikėtų tik kaip nors pridengti, truputį apgydyti, nors paviršutiniškai, šitas, kaip jūs sakote, visuomenės žaizdas, kad jos tik nebūtų matomos, o viduje tegu siaučia liga — tai mums nesvarbu. Nesvarbu, kad ji gali išplisti ir pasireikšti tokiais simptomais, kada gydyti ją bus jau per vėlu. Tai nesvarbu. Jūs nenorite žinoti, kad giliai, nuoširdžiai, tikrai krikščioniškai neišpažinę savo nuodėmių, be to, neįtikinę patys savęs, kad tos nuodėmės yra sunkesnės, negu jos iš tikrųjų yra, jūs neįstengsite pakilti aukščiau jų, neįstengsite savo sielos gilumoje su panieka pažvelgti į tuos gyvenimo reiškinius, kurie tos paniekos yra verti. Jūs nenorite to žinoti! Te-

gu apkurs žmogus, tegu mieguistas žengs savo gyvenimo keliu, tegu nesudrebės, tegu nepravirks savo širdies gilumoje, tegu taip užmigdys savo sielą, kad jos jau niekas nesukrėstų! Ne... atleiskite man! Šaltas egoizmas judina lūpas, kurios ištaria šitokius žodžius, o ne šventa, gryna žmonijos meilė. (*Išeina.*)

PONAS P (*kiek patylėjęs*)

Ko gi tu tyli? Kaip tau patinka? Matai, kiek prišnekėjo, a?

PONAS V (*tyli*)

PONAS P (*tesia*)

Jis gali kalbėti, kas jam patinka, o juk čia vis dėlto, yra, taip sakant, mūsų žaizdos.

PONAS V (*į šalį*)

Na, prilipo jam prie liežuvio šitos žaizdos! Kalbės dabar apie jas visiems, ką tik sutiks.

PONAS P

Šitaip, ko gera, ir aš galiu aibes prišnekėti, bet kas gi iš to?.. Ogi štai kunigaikštis N. Klausyk, kunigaikšti, neišeik!

KUNIGAIKŠTIS N

O kas?

PONAS P

Na, pasikalbėsime, palauk! Na, kaip pjesė?

KUNIGAIKŠTIS N

Juokinga, ir tiek.

PONAS P

Bet tu pasakyk: kam tai rodyti? Į ką gi tai panašu...

KUNIGAIKŠTIS N

Kodėl gi negalima rodyti?

PONAS P

Na, pats spręsk, na, kaip gi šitaip: staiga pasirodo scenoje sukčius — juk tai mūsų žaizdos.

KUNIGAİKŠTIS N

Kokios žaizdos?

PONAS P

Taip, tai mūsų žaizdos, mūsų, taip sakant, — visuomenės žaizdos.

KUNIGAİKŠTIS N (*apmaudingai*)

Pasiimk jas! Tebūnie jos tavo žaizdos, o ne mano! Kam tu man jas kaišioji? Man laikas namo. (*Išeina.*)

PONAS P (*tesia*)

Ir dar kokius niekus čia jis kalbėjo? Sako: tikrasis valstybės patarėjas gali būti žioplų. Na, dar jeigu tituliarinis, tai dar galimas dalykas...

PONAS B

Tačiau eikime, gana kalbėti; manau, visi, kurieėjo pro šalį, jau žino, kad tu esi tikrasis valstybės patarėjas. (*I šalį.*) Esama žmonių, kurie moka viską iško-neveikti. Pakartos, žiūrėk, tavo paties mintį ir taip ją subanalinis, jog turėsi rausti. Pasakysi kokią kvailystę, ji, gali būti, taip ir praslystų nepastebėta, — bet ne, atsiras gerbėjas ir bičiulis, kuris būtinai paleis ją į apyvertą ir padarys ją dar kvailesnę, negu ji iš tikrųjų yra. Net apmaudas ima, iš tiesų: tarytum tave į purvą įklampino. (*Išeina.*)

Karys ir civilis įeina drauge

CIVILIS

Taigi štai kokie jūs, ponai kariai! Jūs sakote: „tai

reikia parodyti scenoje“; jūs mielu noru pasijuoksite iš kokio nors civilio valdininko; o tegu tik paliečia kuriuo nors būdu karius, tegu tik pasako, kad tokiame ir tokiame pulke yra karininkų, nekalbant jau apie netikusius polinkius, bet tegu tik pasako: yra blogo tono, netinkamų manierų karininkų — jus jau vien dėl to pasiruošę lįsti su skundais į pačią valstybės tarybą.

KARYS

Na, klausykite, kuo jūs mane laikote? Žinoma, yra mūsų tarpe tokių Donkichotų, bet tikėkite, kad yra daug ir tikrai išmintingų žmonių, kurie visada bus patenkinti, jeigu bus išstatytas visų pajuokai asmuo, kuris žemina savo luomo atstovus. Ir ko čia užsigauti? Duokit šę jį mums, duokite šę! Mes kasdien galėsime žiūrėti.

CIVILIS (į šalį)

Taip visi šaukia: „duokit šę! duokit šę!“ o kai duosi — tai ir supyks. (*Išeina.*)

Dvi bekešos

PIRMOJI BEKEŠA

Prancūzai, pavyzdžiui, taip pat; bet jiems kažkaip gražiau pavyksta. Na, ar atsimeni, vakarykščiame vodevilyje: nusirengia, gula į lovą, paima nuo stalo salotinių pusdubenį ir pastato jį į palovį. Žinoma, tai neklū, bet kažkaip dailu. Į visa tai galima žiūrėti, visa tai neįžeidžia... Mano žmona ir vaikai kasdien lanko teatrą. O čia — na, kas gi čia, iš tikrųjų? — koks nors šunsnukis, muzikas, kurio aš nė į prieškambarį neleisčiau, išsižergia su savo batais, žiovauja

arba krapšto dantis — na, kas čia, iš tikrųjų? į ką tai panašu?

KITA BEKEŠA

Prancūzai kitas reikalas. Ten société, mon cher! Pas mus taip negalima. Juk mūsų rašytojai visiškai bemoksliai žmonės: dažniausiai seminarijas telankę. Jis ir girtauti įpratęs, jis ir pabalda. Pas mano lekajų irgi ateidavo į svečius kažkoks rašytojas: iš kur gi jis gali turėti supratimą apie gerą draugiją?

Abu išeina

AUKŠTESNĖS VISUOMENĖS DAMA (*ją lydi du vyriškiai: vienas vilki fraku, kitas — munduru*)

Kokie žmonės, kokios asmenybės pavaizduotos! Kad nors vienas būtų patrauklus... Na, kodėl gi mūsųose niekas nerašo taip, kaip rašo prancūzai, pavyzdžiui, kaip Diuma ir kiti? Aš nereikalauju dorybės pavyzdžių; parodykite man moterį, kuri klystų, kuri netgi būtų neištikima savo vyrui, kuri, sakysime, pasiduo-tų nuodėmingos, neleistinos meilės aistrai; bet parodykite taip, kad viskas atrodytų patrauklu, kad aš užjausčiau ją, kad pamilčiau ją... O juk čia visi veikėjai — vienas už kitą šlykštesni.

VYRIŠKIS, VILKIS MUNDURU

Taip, trivialu, trivialu.

AUKŠTESNĖS VISUOMENĖS DAMA

Sakykite: kodėl pas mus, Rusijoje, viskas dar taip trivialu?

VYRIŠKIS, VILKIS FRAKU

Vėliau, širdele, papasakosi, kodėl trivialu: mūsų karietą jau šaukia.

Visi išeina

PIRMASIS

Kodėl gi nepasijuokti? pasijuokti galima; bet kas per objektai pajuokai — neteisėtumai ir ydos? Yra čia iš ko juoktis!

ANTRASIS

Tai iš ko gi juoktis? Gal iš žmogaus dorybių, iš nuopelnų?

PIRMASIS

Ne; čia dar ne komedijos objektas, mano mielas! Tai jau tam tikra prasme liečia vyriausybę. Tarytum nėra kitų dalykų, kuriuos galima būtų aprašyti?

ANTRASIS

Tai kokie gi tie kiti dalykai?

PIRMASIS

Na, argi maža visokių juokingų, atsitikimų žmonėse? Na, sakysime, pavyzdžiui, išvykau pasivažinėti į Aptiekorių salą, o mano vežėjas staiga nuvežė mane į Viborgo priemiestį arba į Smolno vienuolyną. Ar maža visokių juokingų nuotykių?

ANTRASIS

Vadinasi, jūs norite, kad komedija netektų rimtos prasmės. Bet kam gi reikalingi tokie griežti nuostatai? Šitokių komedijų, kurios atitinka jūsų skonį, yra daugybė. Kodėl gi negalima leisti, kad būtų dvi ar trys tokios, kokia buvo dabar suvaidinta? Jeigu jums patinka tokios, apie kurias jūs kalbėjote, tai tik nuvykite į teatrą: ten kasdien galėsite pamatyti pjesę, kur vienas pasislėpė po kėde, o kitas ištraukė jį iš ten už kojos.

TREČIASIS

Na, ne, klausykite: čia kitas reikalas. Visam kam

yra saikas. Esama dalykų, iš kurių, taip sakant, juoktis neleistina, nes tie dalykai, tam tikra prasme, yra šventybė.

ANTRASIS (*sau vienas, karčiai nusišypsojęs*)

Taip visada būna pasaulyje: pasijuoksi iš tauraus dalyko, iš to, kas yra sielos šventybė, niekas jo neužstos; o jeigu pasijuoksi iš to, kas nuodėminga, niekšiška ir menka — visi ims šaukti: „Jis juokiasi iš šventybės“.

PIRMASIS

Na, matote, aš dabar suprantu, jūs dabar įsitikinate: nekalbėkite nė žodžio. Tikėkite, tuo negalima neįsitikinti: tai yra tiesa. Aš pats esu žmogus nešališkas ir kalbu ne tam, kad... bet, tiesiog, tai ne autoriaus dalykas, tai ne komedijos objektas.

Pirmasis ir trečiasis išeina

ANTRASIS (*sau vienas*)

Prisipažįstu, aš nieku būdu nenorėčiau būti autoriaus vietoje. Įtik visiems, jei nori! Paimš menkus gyvenimo įvykius, visi šaukte šauks: „Jis rašo niekus, jis neturi jokio gilesnio moralinio tikslo“; paims ką nors, kas bent kiek primena rimtą moralinį tikslą — ims kalbėti: „Tai ne jo dalykas, tegu rašo niekniekius!“ (*Išeina.*)

Jauna dama iš aukštesnės visuomenės, vyro lydimą

VYRAS

Mūsų karieta neturi būti toli, mes greit galime važiuoti.

PONAS N (*prieidamas prie damos*)

Ką aš matau! Jūs atvykote pažiūrėti rusiškos pjesės!

JAUNA DAMA

Kas gi čia tokio? Argi jau aš visai ne patriotė?

PONAS N

Na, jeigu taip, tai jūs nelabai prisotinote savo patriotizmą. Jūs, tur būt, peikiate pjesę.

JAUNA DAMA

Visai ne. Aš manau, kad daug kas labai teisinga: aš nuoširdžiai juokiausi.

PONAS N

Kodėl gi jūs juokėtės? Gal todėl, kad mėgstate pasijuokti iš visko, kas yra rusiška?

JAUNA DAMA

Labai paprastai: todėl, kad buvo juokinga. Todėl, kad buvo aiškiai parodyta toji niekšybė ir menkystė, kuri, kad ir kažkaip besidangstyta, nors apsireikštų ne apskrities miestely, o čia, šalia mūsų, — vis tiek būtų ta pati niekšybė ir menkystė: štai kodėl aš juokiausi.

PONAS N

Man tik ką sakė viena labai protinga ponija, kad ji irgi juokusis, ir vis dėlto pjesė padariusi jai liūdno išpūdžio.

JAUNA DAMA

Aš nenoriu žinoti, ką jautė jūsų protingoji ponija; bet mano nervai ne tokie jautrūs, ir aš visada esu linkusi pasijuokti iš to, kas iš esmės yra juokinga. Aš žinau, kad mūsų tarpe yra tokių, kurios linkusios nuoširdžiai pasijuokti iš kreivos žmogaus nosies ir neturi drąsos pasijuokti iš kreivos žmogaus sielos.

Tolumoje pasirodo irgi jauna dama su savo vyru

PONAS N

Štai eina jūsų bičiulė. Aš norėčiau sužinoti jos nuomonę apie komediją.

Abi damos paduoda viena kitai ranką

PIRMOJI DAMA

Aš iš tolo mačiau, kaip tu juokeisi.

ANTROJI DAMA

Bet kas gi nesijuokė? Visi juokėsi.

PONAS N

O ar jums nė kiek nebuvo liūdna?

ANTROJI DAMA

Prisipažįstu, man iš tikrųjų buvo liūdna. Aš žinau, visa tai labai teisinga; aš pati esu mačiusi daug ką panašu, bet vis dėlto man buvo sunku.

PONAS N

Vadinasi, komedija jums nepatiko?

ANTROJI DAMA

Na, klausykite, kas gi tai sako? Aš gi jums sakau, kad aš juokiausi labai nuoširdžiai, ir net daugiau, negu visi kiti; aš maniau, mane net pamišėle palai-kė... Bet man todėl buvo liūdna, kad aš norėjau pa-silsėti, pamatyti nors vieną padorų veidą. Šitie per-dėjimai ir daugelis menkystės...

PONAS N

Kalbėkite, kalbėkite!

ANTROJI DAMA

Klausykite, patarkite autoriui, kad jis pavaizduotų nors vieną garbingą žmogų. Pasakykite jam, kad jį prašo tai padaryti, kad tai bus iš tikrųjų gerai.

PIRMOSIOS DAMOS VYRAS

Šito kaip tik ir negalima patarti. Ponios būtinai pa-geidauja riterio, kad jis čia pat nuolatos kartotų, po kiekvieno žodžio, apie taurius dalykus, nors ir labai nuvalkiotu stiliumi.

ANTROJI DAMA

Visai ne. Kaip maža jūs mus pažįstate! Šitaip kaip tik apie jus galima pasakyti! Jūs — tai tikrai mėgstate kalbėti ir samprotauti apie taurumą. Aš esu girdėjusi, kaip protavo vienas jūsiškis: vienas storulis taip šaukė, jog, manau, visus privertė atkreipti į save dėmesį, — kad tai šmeižtas, kad panašių niekšybių ir menkysčių pas mus niekuomet nėra buvę. O kas taip kalbėjo? — Pats menkiausias ir niekšiškiausias žmogus, kuris gali parduoti savo sielą, sąžinę ir viską, ką norite. Aš tik nenoriu sakyti, kuo jis vardu.

PONAS N

Na, pasakykite, kas jis?

ANTROJI DAMA

Kam jums žinoti? Bet ne jis vienas; aš nuolatos girdėjau, kaip šalia mūsų šaukė: „Tai šlykštus pasityčiojimas iš Rusijos, tai pasityčiojimas iš vyriausybės! Ar gi tai leistinas dalykas? O ką gi liaudis pasakys?“ O kam jie šaukė? Kad ir iš tikrųjų taip galvoja ir jaučia? — Atsiprašau. Norėjo tik sukelti triukšmą, kad uždraustų pjesę, nes joje, gali būti, rado kažką panašų į save. Štai kokie mūsų tikrieji, ne teatriniai riteriai!

PIRMOSIOS DAMOS VYRAS

O! Jūs jau pradodate truputį pykti!

ANTROJI DAMA

Pykti, tikrai pykti. Taip, aš esu pikta, labai pikta. Ir negalima nepykti, kai matai, kad niekšybė dangstosi įvairiomis kaukėmis.

PIRMOSIOS DAMOS VYRAS

Na, taip: jūs norėtumėt, kad tuojau iššoktų riteris, peršoktų per kokią bedugnę, nususuktų sau sprandą...

ANTROJI DAMA

Atsiprašau.

PIRMOSIOS DAMOS VYRAS

Natūralu: moteriai ko gi reikia? — Jai būtinai reikia, kad gyvenimas būtų romanas.

ANTROJI DAMA

Ne, ne, ne! Esu pasiryžusi du šimtu kartų sakyti: ne! Tai ogi, sena mintis, kurią jūs norite mums įpiršti. Moteris turi daugiau taurumo, negu vyras. Moteris negali, moteris neįstengia taip niekšišškai ir šlykščiai pasielgti, kaip pasielgiate jūs. Moteris negali taip veidmainiauti, kaip veidmainiaujate jūs, negali žiūrėti pro pirštus į tas niekšybes, į kurlas žiūrėti jūs. Jai pakanka taurumo pasakyti visa tai, nesižvalgant į šalis, nepaisant, ar tai patiks kam, ar ne, — nes reikia pasakyti. Kas niekšiška, tai ir niekšiška, nors kažkaip besistengtume tai nuslėpti ir kokį pavidalą tam besuteiktume. Tai niekšiška, niekšiška!

PIRMOSIOS DAMOS VYRAS

Jūs, aš matau, labai jau supykote.

ANTROJI DAMA

Nes aš esu atvira ir negaliu pakęsti, jeigu kas kalba netiesą.

PIRMOSIOS DAMOS VYRAS

Na, nepykite, duokite savo rankutę! Aš pajuokavau.

ANTROJI DAMA

Štai jums mano ranka, aš nepyktu. (*Kreipdamasi į poną N.*) Klausykite, patarkite autoriui, kad jis pavaizduotų komedijoje taurų ir garbingą žmogų.

PONAS N

Bet kaip gi tai padaryti? Na, jeigu jis pavaizduos garbingą žmogų, o šitas garbingas žmogus bus panašus į teatrinį riterį?

ANTROJI DAMA

Ne, jeigu jis stipriai ir giliai jaučia, tai jo herojus nebus teatrinis riteris.

PONAS N

Bet juk tai, aš manau, nelengva padaryti.

ANTROJI DAMA

Geriau tiesiog pasakykite, kad jūsų autoriui trūksta gilių ir stiprių širdies polėkių.

PONAS N

Kodėl gi taip?

ANTROJI DAMA

Na, jeigu jau kas be paliovos, nuolatos juokiasi, tas negali per daug pasižymėti kilniais jausmais: jis negali suprasti to, ką jaučia tik švelni širdis.

PONAS N

Tai puiku! Vadinasi, jūs manote, kad autorius neturi būti taurus žmogus?

ANTROJI DAMA

Na, štai matote, jūs tuoju atbulai aiškinate. Aš nesakau nė žodžio apie tai, kad komikas yra netaurus žmogus ir neturi griežto garbės supratimo tikrąja žodžio prasme. Aš tik sakau, kad jis negalėtų... nuo širdžiai išlieti bent vieną ašarą, ką nors pamilti stipriai, visa savo siela.

ANTROSIO DAMOS VYRAS

Bet kaip gi tu gali šitaip griežtai tvirtinti?

ANTROJI DAMA

Galiu, nes žinau. Visi žmonės, kurie juokėsi, kurie buvo dideli pašaipos, visi jie buvo savimylės, beveik visi egoistai; žinoma, taurūs egoistai, bet vis dėlto egoistai.

PONAS N

Vadinasi, jūs teikiate pirmenybę tik tos rūšies veikalams, kuriuose parodyti tiktai kilnūs žmogaus sielos polėkiai?

ANTROJI DAMA

Taip, žinoma! Aš juos visada labiau vertinu ir, prisipažįstu, daugiau pasitikiu tokiu autorium.

PIRMOSIOS DAMOS VYRAS (*kreipdamasis į poną N*)

Na, argi tu nematai — vėl tas pats išeina? Tai moterų skonis. Joms pati opiausia tragedija atrodo kilnesnė už pačią geriausią komediją, jau vien dėl to, kad ji tragedija...

ANTROJI DAMA

Tylėkite, aš vėl supyksiu. (*Kreipdamasi į poną N.*) Na, sakykite, ar netiesą aš sakiau, kad komiko siela būtinai turi būti šalta?

ANTROSIOS DAMOS VYRAS

Arba karšta, nes būdo opumas taip pat skatina pašaipai ir satyrai.

ANTROJI DAMA

Na, arba opi siela. Bet ką gi tai reiškia? Tai reiškia, kad tokių veikalų priežastis buvo vis dėlto tulžis, įniršimas, pasipiktinimas, gal ir teisingas visais atžvilgiais. Bet nėra to, kas rodytų, kad visam tam jis buvo paskatintas kilnaus žmonijos meilės jausmo... vienu žodžiu, meilės jausmo. Ar ne tiesa?

PONAS N

Tai tiesa.

ANTROJI DAMA

Na, sakykite: ar panašus komedijos autorius į šitą portretą?

PONAS N

Kaip čia pasakius? Aš jo nepažįstu taip gerai, kad galėčiau spręsti apie jo sielą. Bet, turint galvoje viską, ką aš apie jį esu girdėjęs, jis tikrai turi būti egoistas arba labai irzlus žmogus.

ANTROJI DAMA

Na, matote, aš tai gerai žinojau.

PIRMOJI DAMA

Nežinau kodėl, bet aš nenorėčiau, kad jis būtų egoistas.

PIRMOSIOS DAMOS VYRAS

Ogi štai eina mūsų lekajus, vadinasi, mūsų karieta jau tvarkoj. Sudėv. (*Spausdamas antrosios ponios ranką.*) Jūs pas mus, ar ne tiesa? Arbatą pas mus gersime?

PIRMOJI DAMA (*išeidama*)

Labai prašau!

ANTROJI DAMA

Būtinai.

ANTROSIOS DAMOS VYRAS

Rodos, mūsų karieta taip pat tvarkoj.

Visi išeina

Pasirodo du žiūrovai

PIRMASIS

Štai ką paaiškinkite man: kodėl, nagrinėdamas kiekvieną veiksma, asmenį ir charakterį atskirai, matai: visa tai teisinga, ryšku, paimta iš natūros, o visuma atrodo kažkas milžiniška, perdėta, karikatūriška, — ir, išeidamas iš teatro, nejučiomis turi paklausti: argi iš tikrųjų yra tokių žmonių? O tuo tarpu jie vis dėlto nėra piktadariai.

ANTRASIS

Ne, nieku būdu ne piktadariai. Jie kaip tik yra tokie, apie kuriuos patarlė sako: „ne pagedę žmonės, o šiaip sau sukčiai.“

PIRMASIS

Ir dar vienas dalykas: šis didžiulis sukaupimas, šitas perdėjimas — ar tik nėra komedijos trūkumas? Sakykite, kur yra tokia visuomenė, kurioje būtų vien šitokie žmonės, kurioje nebūtų nė pusės, pagaliau nė tam tikros padorių žmonių dalies? Jeigu komedija turi būti mūsų visuomenės gyvenimo paveikslas ir veidrodys, tai ji turi viską teisingai atvaizduoti.

ANTRASIS

Visų pirma, mano manymu, šita komedija visai ne paveikslas, o antraštinis lapas. Jūs matote — ir scena, ir veiksmo vieta — ideali. Kitaip autorius nebūtų padaręs akivaizdžių klaidų ir anachronizmų, nebūtų kai kuriems asmenims įdėjęs į lūpas tokių kalbų, kurios dėl savo pobūdžio ir vietos, kurią užima tie asmenys, jiems visai netinka. Tik susierzinę žmonės, nespėję susivokti, palaikę asmenybėmis tai, kame nėra nė šešėlio asmenybės, kas daugiau ar mažiau yra visiems žmonėms būdinga. Tai rinktinė vieta: iš visur, iš visų Rusijos kampų, suplaukė čia tiesos išimtytys, paklydimai ir blogi darbai, kad patarnautų vienai idėjai — sukeltų žiūrovui ryškų, taurų pasibaurėjimą menkyste. Įspūdis dar stiprėja dėl to, kad nė vienas pavaizduotas asmuo neprarado savo žmogiško pavidalo: visur junti žmogų. Todėl dar smarkiau sudreba širdis. Ir juokdamasis žiūrovas nejučiomis apsidairo, lyg jausdamas, kad visai netoli nuo jo yra tai, iš ko jis pasijuokė, ir kas minutę turi jis budėti, kad visa tai neįsibrautų į jo paties sielą. Aš manau, kad juokingiausia atrodo autoriui, kai jis

girdi priekaištą: „kodėl jo asmens ir herojai nepatrauklūs“, tuo tarpu kai jis stengėsi, kad atžrasytų nuo jų. Betgi jei nors viena padori asmenybė būtų buvusi parodyta komedijoje ir toji asmenybė būtų patraukli, tai visi, aliai vienas, palaikytų šitos asmenybės pusę ir visiškai pamirštų tuos, kurie dabar juos taip išgąsdino. Šitie pavidalai, gali būti, nesivaidintų be paliovos, kaip gyvi, vaidinimui pasibaigus; žiūrovas nebūtų taip nykiai nusiteikęs ir nesakytų: „Ar gi esama tokių žmonių?“

PIRMASIS

Taip. Na, šito dalyko ūmai niekas nesupras.

ANTRASIS

Tai suprantama. Vidinė prasmė paaiškėja vėliau. Ir juo gyvesni, juo ryškesni tie pavidalai, kuriais ta prasmė įkūnyta ir kuriuose ji paskirstyta, juo daugiau visi atkreipia dėmesį į tuos pavidalus. Tik juos visus sudėjęs draugėn, gali sudaryti sumą ir suvokti kūrinio prasmę. Bet ūmai išardyti tokių raidžių eilę ir vėl jas sudėti, ūmai jas perskaityti — ne kiekvienas gali; o kol kas žmonės dar ilgai matys tik raides. Ir jūs pamatysite, aš jums iš anksto sakau: pirmoj eilėj supyks kiekvienas Rusijos apskrities miestapalakis ir tvirtins, kad čia pikta satyra, ogus, nešvankus prasimanymas, kaip tik jam taikomas.

Abu išeina

VALDININKAS

Tai ogus, nešvankus prasimanymas, tai satyra, paskvilis!

KITAS VALDININKAS

Dabar, vadinasi, nieko nebeliko. Įstatymų nereikia, tarnauti nereikia. Uniforma, štai šita, kuria aš vil-

kiu, — ją, vadinasi, reikia mesti šalin: ji dabar tik skuduras.

Bėga du jaunuoliai

PIRMASIS

Na, visi supyko. Aš jau tiek prisiklausiau kalbų, jog dirstelėjęs galiu atspėti, ką kiekvienas galvoja apie pjesę.

ANTRASIS

Na, ką galvoja šitas?

PIRMASIS

Štai šitas, kuris kiša rankas į apsiausto rankoves?

ANTRASIS

Taip.

PIRMASIS

Jis štai ką galvoja: „Už tokią komediją reikėtų tave į Nerčinską!...“ Tačiau, rodos, sujudo viršutinio aukšto gyventojai; matyti, vodevilis baigėsi. Tuoju užplūs marga publika. Eime!

Abu išeina

Triukšmas didėja; visais laiptais girdėti žingsniai. Bėga rudinės, skrandos, kykai, ilgais skvernais vokiški pirklių kaptai. Trikampės skrybėlės ir skrybėlės su plunksnomis, visoki apsiaustai: friziniai, kariniai, palaikiai ir puošnūs — bebro apikaklėmis. Minia nustumia poną, kuris vilkosi apsiaustu; ponas pasitraukia į šalį ir vėl bando apsivilkti, stovėdamas nuošaliai. Minioje pasirodo įvairių laipsnių ir rūšių ponai ir valdininkai. Livrejomis vilkį lekajai skiria taką ponioms. Girdėti, kaip šaukia boba: „Dievulėliau, iš visų pusių suspaudė!“

JAUNUTIS NUOLAUDUS VALDININKAS (*pribėgdamas prie pono, kuris velkasi apsiaustu*)

Leiskite, ekscelencija, aš palaikysiu!

PONAS SU APSIAUSTU

A, sveikas! Tu čia? Atėjai pažiūrėti?

JAUNUTIS VALDININKAS

Taip, ekscelencija, kai kas įdomiai jo pastebėta.

PONAS SU APSIAUSTU

Nesąmonė! nėra nieko įdomu!

JAUNUTIS VALDININKAS

Tai tiesa, ekscelencija: visai nieko nėra.

PONAS SU APSIAUSTU

Už tokius dalykus reikia kailį išperti, o ne girti.

JAUNUTIS VALDININKAS

Tai tiesa, ekscelencija!

PONAS SU APSIAUSTU

Štai leidžia jaunuolius į teatrą. Daug naudos iš to! Štai kad ir tu: dabar, tur būt, ateisi į kanceliariją ir tiesiog imsi burną laidyti?

JAUNUTIS VALDININKAS

Argi taip galima, ekscelencija!.. Leiskite, aš jums praskirsiu taką! (*Žmonėms, stumdydamas, kas pakliuvo.*) Klausykite ten jūs, duokite kelią, generolas eina! (*Itin mandagiai prieidamas prie dviejų išsipuošusių ponų.*) Ponai, būkite malonūs, leiskite praeiti generolui!

Išsipuošę ponai, traukiasi į šalį ir duoda kelią

PIRMASIS

Ar nežinai, koks generolas? Tur būt, koks nors žinomas?

ANTRASIS

Nežinau, niekuomet nesu jo matęs.

ŠNEKUS VALDININKAS (*įsikišdamas į kalbą; iš užpakalio*)

Tik valstybės patarėjas, tik pagal užimamą vietą priskiriamas prie ketvirtosios kategorijos. Laimingas žmogus! Per penkiolika tarnybos metų Vladimiras, Anna, Stanislovas, 3000 rublių algos, du tūkstančiai maistpinigių, dar iš tarybos, dar už komisijas, dar iš departamento.

ISSIPUOŠĘ PONAI (*vienas kitam*)

Eime! (*Išeina.*)

ŠNEKUS VALDININKAS

Matyti, motulių sūneliai. Tur būt, užsienio kolegijoje tarnauja. Aš nemėgstu komedijų; mano skoniui labiau tinka tragedijos. (*Išeina.*)

BALSAS IŠ MINIOS

Kiek žmonių prisigrūdo!

1. **KARININKAS** (*skverbdamasis pro minią, su dama už parankės*)

Klausykite, barzdylos, ko jūs taip spaudžiatės? Ar nematai — dama?

PIRKLYS (*su dama už parankės*)

Aš pats, tėve, su dama.

BALSAS IŠ MINIOS

Štai ji atsigręžė, matai, matai? Dabar nebe tokia graži, bet prieš trejus metus...

ĮVAIRŪS BALSAI

Tris grivinas, ar girdi, paėmiau iš jo gražos. — Šlykšti, biauri pjesė! — Įdomi pjeselė! — Tu ko lendi į pačią gerklę?

BALSAS VIENAME MINIOS GALE

Visa tai nesąmonės! Kur gi galėjo šitaip atsitikti? Toks įvykis galimas tik Čiukotsko saloj.

BALSAS KITAME GALE

Na, lygiai, lygiai šitaip yra buvę mūsų mieste. Aš įtariau, kad jeigu autorius pats nėra ten buvęs, tai, tur būt, yra girdėjęs.

PIRKLIO BALSAS

Teikitės suprasti, čia, taip sakant, labiau moraliniu požiūriu. Žinoma, būna, taip sakant, visaip. O juk, prašau tik pagalvoti, kad ir doram žmogui kartais pasitaiko... O kai dėl moralės, tai čia ir bajorai kai kada sugeba.

BALSAS PONO, MĖGSTANČIO PASKATINTI

Tur būt, rašytojas yra didelis bestija ir padauža: visko patyrė, viską žino!

BALSAS PIKTO VALDININKO, BET, MATYTI, ĮGUDUSIO

Ką jis žino? — nė velnio jis nežino. Ir dar meluoja, meluoja: viskas, ką jis parašė, viskas — melas. Ir kyšius ne taip ima, jeigu jau apie tai imsime kalbėti...

KITO VALDININKO BALSAS IŠ MINIOS

Ką jūs kalbate: „juokinga, juokinga!“ Ar jūs žinote, kodėl juokinga? Juk visa tai gyvi žmonės. Juk čia pavaidavo savo seneles ir tetules. Štai kodėl juokinga.

NEŽINOMAS BALSAS

Pala, nosinę pavogė!

Du karininkai, vienas kitą pažinę, šnekasi iš įvairių minios vietų

PIRMASIS

Mišel, tu ten?

ANTRASIS

Ten.

PIRMASIS

Na, ir aš ten.

ORAUS PAVIDALO VALDININKAS

Aš viską uždrausčiau. Nieko nereikia spausdinti. Nau-dokis švietimu, skaityk, tik nerašyk. Knygų jau pa-kankamai prirašyta, daugiau nereikia.

BALSAS IŠ MINIOS

Ką gi, jeigu niekšas, tai ir niekšas. Nebūsi niekšas — niekas iš tavęs nesijuoks.

GRAŽUS STAMBUS PONAS (*karščiudamasis sako menkos iš-vaizdos ir žemučiam ponui*)

Dorovė, dorovė nukenčia, štai kas svarbiausia!

ŽEMUTIS IR MENKOS IŠVAIZDOS, BET KANDUS PONAS

Bet juk dorovė — reliatyvus dalykas.

GRAŽUS STAMBUS PONAS

Kaip jūs suprantate žodį „reliatyvus“?

MENKOS IŠVAIZDOS, BET KANDUS PONAS

Apie dorovę kiekvienas pagal save samprotauja. Vie-nas laiko dorove, jeigu kas prieš jį gatvėje nusiima kepurę; kitas laiko dorove, jeigu į jį žiūrima pro pirš-tus tada, kai jis vagia; kitas laiko dorove paslaugas savo meilužei. Juk, paprastai, ką sakome savo valdi-niam? — Išdidžiai sakome: „Gerbiamasis pone, stenkis atlikti savo pareigą dievui, carui ir tėvynei“, o tu, girdi, pats sprend, kokios ten pareigos. Beje, taip būna tik provincijoj; sostinėje taip nebūna, ar ne tiesa? Čia jeigu ir atsiranda kam per trejus metus dveji na-mai, tai kuriuo būdu? Kad čia sąžiningi žmonės, ar ne taip?

GRAŽUS STAMBUS PONAS (*į šalį*)

Biaurus, kaip velnias, o liežuvis — kaip gyvatės.

MENKOS IŠVAIZDOS, BET KANDUS PONAS (*niuksėdamas į alkūnę visai jam nepažįstamam žmogui ir rodydamas į gražų poną*)

Ketveri namai vienoj gatvėj; visi šalia vienas kito per

šešerius metus išdygo! Kaip gerai padeda daigams są-
žiningumas, a?

NEPAŽIŠTAMASIS *(greit išeidamas)*

Atsiprašau, aš neišgirdau.

MENKOS IŠVAIZDOS, BET KANDUS PONAS *(niuksėdamas į
alkūnę nepažįstamam kaimynui)*

Kiek dabar priviso mieste kurčių žmonių, a? Štai ką
reiškia nesveikas ir drėgnas oras!

NEPAŽIŠTAMAS KAIMYNAS

Štai dar ir gripas. Mano visi vaikai persirgo.

MENKOS IŠVAIZDOS, BET KANDUS PONAS

Taip, ir gripas, ir kurtumas; dar ir pažandės gerklėj.
(Dingsta minioje.)

Pokalbis grupėje žmonių, kiek nuošaliau

PIRMASIS

Sako, panašiai yra pačiam autoriui atsitikę: jis kaž-
kuriame mieste už skolas sėdėjęs kalėjime.

PONAS KITOJ GRUPĖS PUSĖJ *(įsikiša į pokalbį)*

Ne, ne kalėjime, tai buvo bokšte. Tai yra matę tie,
kurie važiavo pro šalį. Sako, tai buvę kažkas nepa-
prasta. Įsivaizduokite: poetas aukščiausiam bokšte,
aplink kalnai, žavi vietos padėtis, o jis iš ten skaito
eilėraščius. Ar ne tiesa, kad šitaip reiškiasi kažkoks
ypatingas rašytojo bruožas?

PONAS, MĖGSTAS TEIGTI

Autorius turėtų būti protingas žmogus.

PONAS, MĖGSTAS NEIGTI

Visai neprotingas. Aš žinau, jis tarnavo, bet jį išvijo
iš tarnybos: prašymo parašyti nemokėjo.

PAPRASTAS MELAGIS

Šauni, šauni galva! Jį ilgai laikė be vietos, ir ką jūs

manote? Jis parašė laišką pačiam ministrui. Bet kaip parašė! — Kvintilijano stiliumi. Viena pradžia ką reiškia: „Malonusis pone!“ O po to kai išsimažino, kai išsimažino... aštuonis puslapius subeldė. Kai perskaitė ministras: „Na“, sako, „dėkoju, dėkoju! Matau, kad turiu daug priešų. Tebūnie jis skyriaus viršininkas!“ Ir tiesiog jį iš raštininko skyriaus viršininku pakėlė.

GERAŠIRDIS PONAS (*kreipiasi į kitą šaltakraują poną*)

Velniai žino kam ir tikėti! Ir kalėjime sėdėjęs, ir į bokštą kopęs! Ir iš tarnybos išvijo, ir vietą davė!

ŠALTAKRAUJIS PONAS

Bet juk visa tai — tik ekspromtas.

GERAŠIRDIS PONAS

Kaip tat ekspromtas?

ŠALTAKRAUJIS PONAS

Taip. Bet juk jie dar prieš dvi minutes nežino, ką patys iš savęs išgirs. Jų liežuvis be šeimininko žinios lepterės naujieną, o šeimininkas patenkintas — grįš namo tarytum ko privalgęs. O rytojaus dieną jis jau bus pamiršęs, ką pats buvo sugalvėjęs. Jam atrodo, kad jis girdėjo iš kitų — ir ims platinti po visą miestą.

GERAŠIRDE PONIA

Vis dėlto taip nesąžininga: meluoti ir pačiam nejausti.

ŠALTAKRAUJIS PONAS

Esama ir jautresnių žmonių. Esama tokių, kurie jaučia, kad meluoja, bet mano, kad kalbant be to negalima apsieiti: lauką puošia rugeliai, o kalbą — melo žodeliai.

VIDUTINIO VISUOMENĖS SLUOKSNIO PONIA

Bet koks didelis pašaipa turėtų būti šitas autorius! Aš,

prisipažįstu, nenorėčiau būti jo pastebėta: jis tuojau gali iškelti koki nors mano juokingą bruožą.

ĮTAKINGAS PONAS

Aš nežinau, kas jis per vienas. Šitai, šitai, šitai... Šitam žmogui nėra nieko šventa; šiandien jis pasakys: toks ir toks patarėjas netikęs, o rytoj pasakys, kad ir dievo nėra. Juk čia iš viso tik vienas žingsnis.

ANTRASIS PONAS

Išjuokti! Betgi juokas yra pavojingas daiktas. Tai reiškia pasityčioti iš bet kurio pagarbos jausmo — štai kas. Juk po to kiekvienas primuš mane gatvėje ir pasakys: „Bet iš jūsų tik pasijuokė: tu esi tokio ar kito kio tarnybos laipsnio, tai še tau antausis!“ Štai ką reiškia šitokie dalykai.

TREČIASIS PONAS

Žinoma! Tai rimtas dalykas! Sako: „niekniekiai, nesąmonė, teatro vaidinimas“. Na, tai nėra paprastas menkniekis; į tai reikia atkreipti rimtą dėmesį. Už tokius dalykus į Sibirą tremia. Jeigu aš turėčiau tiek valdžios, autorius nedrįstų nė išsižioti. Aš jį į tokią vietą nugrūščiau, jog jis dienos šviesos nematytų.

Pasirodo dievai žino kokių žmonių grupė, beje, gana orios išvaizdos ir padoriai apsirengusių

PIRMASIS

Pastovėkime kol kas čia, kol išeis minia. Na, kas gi čia, iš tikrųjų! Ėmė kelti triukšmą, ploti, tarytum dievai žino kas! Menkniekis, kokia nors tuščia teatro pjesė — ir kam čia tas nerimas, riksmas, kam reikia iššaukti autorių, na, iš tikrųjų!

ANTRASIS

Vis dėlto pjesė žmones pralinksmino, smagiai nuteikė.

PIRMASIS

Na, taip, pralinksmino, kaip kad pralinksmina kiekvienas menkniekis. Bet kam gi tiek triukšmo, tiek kalbų? Samprotauja, lyg apie koki svarbų dalyką, ploja... Na, kam gi! Na, aš suprantu, jeigu kokia dainininkė ar šokėja, — na, man būtų aišku: ten stebiesi gabumais, miklumu, vikrumu, įgimtu talentu. Na, o čia kas? Šaukia: „literatas! literatas! rašytojas!“ Didelis daiktas, kad rašytojas! Jeigu kartais pasitaiko sąmojingas žodelis, arba ką iš natūros nurašo... Ar čia svarbus darbas? Kas gi čia tokio? Juk čia vien tauškalai — ir daugiau nieko.

ANTRASIS

Taip, žinoma, menkniekis.

PIRMASIS

Pagalvokite: na, sakysime, šokėjas: ten vis dėlto menas, taip nepadarysi, kaip jis padaro. Na, jei, pavyzdžiui, aš įsigeisčiau: man, tiesiog, kojos nuo žemės nepakiltų. Na, padaryčiau aš antrašą? — nieku būdu nepadaryčiau. O juk rašyti galima ir nesimokius. Aš nežinau, kas per žmogus yra autorius, bet man pasakojo, kad jis visiškai nemokša, nieko nesupranta: jį, rodos, iš kažkur išvijo.

ANTRASIS

Bet vis dėlto jis ką nors turi mokėti: nemokėdamas nieko neparašysi.

PIRMASIS

Atleiskite, ką gi jis gali mokėti? Jūs pats žinote, kas yra literatas: tuščiagalvis padaras! Tai visas pasaulis žino — jis niekam tikęs. Norėjo juos kam nors sunaudoti, bet nieko neišėjo. Na, spęskite pats, na, ką jie rašo? Juk visa tai tik niekniekiai, tauškalai! *Panorė-*

siu, ir aš pats tučtuojau šitaip parašysiu, ir jūs parašysite, ir jis, štai, parašys, ir kiekvienas parašys.

ANTRASIS

Taip, žinoma, kodėl negalima parašyti. Kad tik būtų bent kiek smegenų galvoje, tai ir galima būtų parašyti.

PIRMASIS

Nereikia ir proto. Kam čia reikalingas protas? Juk visa tai yra tauškalai. Na, jeigu dar, sakysime, būtų koks rimtas mokslas, koks nors dalykas, kurio nenusimainai, bet čia kas gi? Juk šituos dalykus kiekvienas muzikas nusimano. Šituos dalykus kasdien gali pamatyti gatvėje. Atsisėsk tik prie lango, ir viskas, kas vyksta, aprašinėk — štai ir visa gudrybė!

TREČIASIS

Tai tiesa. Kai pagalvoji, iš tiesų, dėl kokių niekų žmonės gaišta!

PIRMASIS

Iš tiesų, gaišta — ir tiek. Tauškalai, niekai! Tiesiog reikėtų uždrausti imti jiems į rankas plunksną ir rašalą. Vis dėlto žmonės išeina, eikime ir mes! Kelti triukšmą, šaukti, skatinti! o išeina tiesiog niekail Tauškalai! menkniekiai! tauškalai!

Visi išeina. Minia retėja; bėga vienas kitas atsišikėlis

GERAŠIRDIS VALDININKAS

O vis dėlto, iš tikrųjų, nors vieną padorų žmogų būtų parodęs! Vis sukčiai ir sukčiai.

KAŽKAS IŠ MINIOS

Ar girdi, palauk manęs kryžkelėj! Aš užbėgsiu, paimsiu pirštines.

KAŽKOKS PONAS (žiūrėdamas į laikrodį)

Jau netrukus pirma valanda. Aš niekuomet taip vėlai neišeidavau iš teatro. (*Išėina.*)

ATSILIKĘS VALDININKAS

Tik laiką veltui sugaišau! Ne, daugiau nebeisiu į teatrą!

Išėina. Priangis tuštėja

PJESĖS AUTORIUS (*įeidamas*)

Girdėjau daugiau, negu tikėjau. Kokia marga nuomonių krūva! Laimingas komikas, gimęs tautoj, kur visuomenė dar nesusiliejo į vieną pastovią masę, kur ji neapaugo viena seno prietaro žieve, teikiančia visų mintims vieną formą ir vieną mastą, kur kiek žmonių — tiek ir nuomonių, kur kiekvienas yra savo charakterio kūrėjas. Koks visų šitų nuomonių įvairumas, kaip visur taip šauniai reiškiasi drąsus, šviesus ruso protas! ir šituose tauriuose valstybės vyro siekimuose! ir šitame kilniame užkampio valdininko pasiaukojime! ir švelniame kilniaširdės moters dvasiniame grožyje! ir estetiniame vertintojų jausme! ir paprastoj, teisingoj liaudies nuojautoj. Net nepalankiuose priekaištuose yra tiek daug tokių dalykų, kurie taip reikalingi komikui! Kokia vaizdinga pamoka! Taip, aš esu patenkintas. Bet kodėl gi taip liūdna mano širdžiai? Keista, man gaila, kad niekas nepastebėjo garbingo asmens, kuris buvo mano pjesėje. Taip, buvo garbingas, taurus asmuo, kuris veikė ten visą laiką. Šitas garbingas, taurus asmuo buvo — j u o k a s. Jis buvo taurus, nes ryžosi pasirodyti, nežiūrint į tai, kad pelnė komikui įžeidžiamą pravardę, — šiurkštaus egoisto pravardę, ir privertė netgi suabejoti, ar tikrai esama jo sieloje švelnių jausmų. Niekas neužstojo šito juoko. Aš esu

komikas, aš tarnavau jam garbingai, todėl turiu jį apginti. Ne, juokas yra reikšmingesnis ir gilesnis dalykas, negu manoma, — nes tas juokas, kurį sukelia laikinas susirijaudinimas, tulžinga, liguista mūsų nuotaika; taip pat ne tas lengvas juokas, kuris tarnauja tuščiai dykinėjančių žmonių pramogai ir žaismui; bet tas juokas, kuris veržiasi iš šviesios žmogaus prigimties, veržiasi iš jos todėl, kad jos gelmėse tūno amžinai gajus jo šaltinis, kuris pagilina dalyką, priverčia išryškėti tam, kas liktų nepastebėta, o be jo svarbios galios gyvenimo smulkmenos ir tuštuma taip neišgaudintų žmogaus. Viskas, kas yra menka ir verta paniekos, viskas, pro ką jis kasdien abejingai praeina, neišaugtų jo akyse tokiu baisiu, beveik karikatūrišku mastu, ir jis nesušuktų, net krūptelėjęs: „Argi yra tokių žmonių?“ tuo tarpu kai jis pats jaučia, kad yra dar blogesnių žmonių. Ne, neteisūs tie, kurie sako, kad juokas kelia nerimą. Nerimą kelia tiktai nykūs gyvenimo reiškiniai, o juokas yra šviesus. Dėl daugelio reiškinių žmonės imtų jaudintis, jeigu jiems kas juos parodytų visoj nuogybėj; bet tie patys reiškiniai, apšviesti galingo juoko, neša mūsų sielai ramybę. Ir tasai, kuris norėtų atkeršyti apmaudžiam žmogui, jau beveik susitaiko su juo, kai pamato, kad žemi jo sielos polinkiai yra išjuokti. Neteisūs tie, kurie sako, kad juokas neveikia tų, prieš kuriuos jis nukreiptas, ir kad sukčius pirmas pasijuoks iš sukčiaus, parodyto scenoje: sukčius įpėdinis pasijuoks, bet sukčius amžininkas neįstengia pasijuokti! Jis girdi, kad jau visiems liko ryškus vaizdas, kad tik pakanka vieno netauraus judesio, ir šitas vaizdas taps jo nuolatine pravarde; o pajuokos bijo net tas, kuris jau nebijo nieko pasaulio.

lyje. Ne, geras, šviesus juokas būdingas tik labai tauriai sielai. Bet negirdi žmonės šito galingo juoko: „kas juokinga, tas netauru“, sako jie; tiktai tam, kas ištariama rūšiu, įtemptu balsu, tiktai tam teikiamas kilnaus dalyko vardas. Bet, dieve! Kiek praeina kasdien pro mus žmonių, kuriems pasaulyje iš viso nėra nieko kilnu! Viskas, ką sukūrė įkvėpimas, jiems yra niekai ir tauškalai; Šekspyro kūriniai jiems — tauškalai; kilnūs sielos polėkiai — jiems tauškalai. Ne, ne įžeista smulkmeniška rašytojo savimeilė verčia mane tai pasakyti, ne todėl, kad mano nebrendę, silpni kūriniai buvo dabar pavadinti tauškalais, — ne, aš matau savo ydas ir matau, kad esu nusipelnęs priekaištų; bet negalėjau sielos gilumoj pakęsti, kai tobuliausi kūriniai buvo pravardžiuojami niekniekais ir tauškalais, kada pasaulio šviesylai ir žvaigždės buvo laikomi tik niekniekių ir tauškalų kūrėjais! Maudė man sielą, kai aš mačiau, kaip daug čia pat, pačiame gyvenimo sūkurėje, ramių, negyvų piliečių, kurių atšalusios sielos ir tuščios, kaip dykuma, širdys verčia mane baisėti; maudė man sielą, kai bejausmiuose jų veiduose nepasireikšdavo nė krislas to jausmo, nuo kurio paplūsdavo dangiškomis ašaromis giliai mylinti siela, ir kaip nesustingo jų liežuvis, ištardamas savo amžinąjį žodį: „tauškalai!“ Tauškalai!.. O štai praslinko amžiai, miestai ir tautos išnyko, dingo nuo žemės paviršiaus viskas, viskas išsisklaidė, kaip dūmai, o tauškalai gyvi ir kartojami ligi mūsų dienų, ir išsiklauso į juos išmincingi valdovai, protingi valstybės vyrai, žavūs seneliai ir taurių jausmų kupini jaunuoliai. Tauškalai!.. Ogi antai stūgauja teatrų balkonai ir turėklai: visus sukrėtė nuo apačios ligi viršaus, viskas susiliejo į vie-

ną jausmą, į vieną akimirką, visi, kaip vienas, lyg broliai, gyvena tą pačią nuotaiką, ir grausmingai aidai sutartiniai aplodismentai, ir skamba kilnus himnas tam, kurio jau penki šimtai metų nėra gyvųjų tarpe. Ar girdi tai kape jo sudūlėję kaulai? Ar atsiliepia į tai jo siela, tiek negandų patyrusi šiame gyvenime? Tauškalai! . . O štai, tose pačiose sukrėstos minios gretose yra žmogus, kuris atvyko čia prislėgtas nelaimės ir nepakeliamo sunkaus gyvenimo, kuris jau, apimtas nevilties, buvo pasiryžęs pats prieš save pakelti ranką — ir staiga ištiško jam iš akių gaivinamos ašaros, ir išėjo jis susitaikęs su gyvenimu, ir vėl prašo dangų nelaimių ir kančios, kad vėl galėtų gyventi ir vėl apsipilti ašaromis nuo tokių tauškalų. Tauškalai! . . Bet pasaulis apsnūstų be tokių tauškalų, gyvenimas nusėktų, pelėsiais ir dumbly apaugtų žmonių sielos. Tauškalai! . . O, tebūnie amžinai ir šventai ateinančių kartų saugomi vardai tų, kurie palankiai klausėsi tokių tauškalų: nuostabiai apvaizdos dvasia nuolatos gaubė jų kūrėjų galvas. Net nelaimių ir persekiojimų valandomis visi tauresnieji valstybės vyrai pirmieji tapdavo jų užtarėjais: vainikuotasis monarchas dengė juos valdovo skydu iš nepasiekiamo sosto aukštybių.

Drąsiau pirmyn! Tegu neišsigąs siela tų kaltinimų, bet tegu dėkingai priima pastabas, kurios iškeldina ydas, tegu nenusimena net tada, jeigu jai nepripažintų taurių jausmų ir šventos meilės žmonijai! Pasaulis — vandens verpetas: čia nuolatos juda nuomonės ir kalbos, bet viską sumala laiko girnos: kaip kevalai, nukrinta klaidingosios ir, kaip kieti grūdai, lieka neišjudinama tiesa. Ką žmonės laikė tuščiu dalyku, vėliau gali stoti prieš mūsų akis kaip labai reikšmingas. Šalto

juoko gelmėse gali pasireikšti karštos, amžinos, galingos meilės kibirkštys. Ir kas gali žinoti, — gali būti, vėliau visi pripažins, kad pagal tuos pačius dėsnius, pagal kuriuos išdidusis ir stiprusis žmogus, nelaimės ištiktas, tampa menkas ir silpnas, o silpnasis, nelaimių užgrūdintas, išauga kaip milžinas, — pagal tuos pačius dėsnius, tas, kuris dažnai lieja nuoširdžias, gilias ašaras, tas, atrodo, juokiasi už visus daugiau!..